

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจชุมชน และสังคม

RELATIONSHIP BETWEEN POLITICS COMMUNITY ECONOMY AND SOCIETY

มนตรี รอดแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Montree Rodkaew

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkornrajavidyalaya Campus

*Corresponding author Email : domnum2531@gmail.com

(วันที่รับบทความ : กุมภาพันธ์ 8, 2565 ; วันแก้ไขบทความ : พฤษภาคม 11, 2565 ; วันตอบรับบทความ : พฤษภาคม 13, 2565)

บทคัดย่อ

ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง เศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งทางด้าน การเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนด้วยตนเองโดยปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจชุมชน สังคม และการเมืองมีความสัมพันธ์กัน และสำคัญยิ่งต่อการเมืองการปกครองโดยระบบเศรษฐกิจสามารถชี้ทิศทางของการเมือง การเมืองก็สามารถเป็นตัวชี้วัดระบบเศรษฐกิจของชุมชน สังคมได้เช่นกัน โดยทิศทางของการบริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน สังคม และประเทศชาติที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การเมือง, เศรษฐกิจชุมชน, สังคม

Abstract

A community was a social organization that encompasses a local area. Economy was an activity related to production, consumption which the community economic activities. It was the conduct of various economic activities in the fields of agriculture, industry, services, and other fields related to production, consumption and distribution of produce by allowing the people in the community to participate in solving the basic economic problems of the community by themselves by the basic economic problems of the community due to the community economy, society and politics were related and important to politics. The governance of the economy can guide the direction of politics. Politics can also be a measure of the economic system of a social community.

Keywords : Politics, Community Economic, Society

บทนำ

เศรษฐกิจสามารถชี้ทิศทางของการเมืองได้ และทิศทางการเมืองก็สามารถเป็นตัววัดเศรษฐกิจของประเทศได้เราจึงควรให้ความสำคัญทั้งเศรษฐกิจและการเมืองควบคู่กันไป เพราะทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนั้นเศรษฐกิจและการเมืองมีความเกี่ยวพันกันอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการเมืองจะเป็นเรื่องของการปกครอง การบริหารประเทศ ส่วนเศรษฐกิจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเงิน ดังนั้น หากรวมทั้งสองสิ่งคือการเมืองและเศรษฐกิจเข้าด้วยกันก็จะกลายเป็นเรื่องของเศรษฐกิจการเมือง อันเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันและหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองเข้าด้วยกัน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนว่า มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในหลายด้าน คือ (1) เปิดโอกาสให้มีการประกอบการ เป็นช่องทางและโอกาสให้มีการประกอบการในชุมชน ที่มีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ และต้องการหาประสบการณ์ รวมถึงโอกาสพิสูจน์ความสามารถในการดำเนินการได้ ทั้งนี้เพราะใช้ทุนน้อย เน้นการสร้างงาน และความร่วมมือในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ถ้ากิจการประสบความสำเร็จ จะสามารถขยายไปสู่การประกอบการขนาดใหญ่ได้ (2) ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นและลดปัญหาการว่างงาน พัฒนาฝีมือแรงงาน เพราะมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ จึงมีโอกาสฝึกทักษะความสามารถในการทำงานได้ตามที่ต้องการ (3) เป็นฐานให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค ทั้งในด้านการเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลอดจนการรับช่วงการผลิตชิ้นส่วนต่างๆ การฝึกประสบการณ์ การยกระดับฝีมือแรงงาน และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการประกอบการให้สูงขึ้น (4) สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะจะเกิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ ไปยังชุมชนต่าง ๆ ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเมือง ชุมชนเองจะมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นและ (5) ลดปัญหาสังคมเพราะประชาชนมีรายได้ มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเกิดจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อความเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบต่อชุมชนมากขึ้น ปัญหาสังคม และความรุนแรงต่าง ๆ ในสังคมจึงลดลงได้ (ปภาภัทร อัครางกูร, 2550 : 26)

อเล็กซิส เดอ ตอกเกอะวิลส์ (Alexis De Tocqueville, 1999 อ้างใน พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2563 : 16) กล่าวว่า “ชุมชนตั้งขึ้นก่อนจังหวัด จังหวัดก่อตั้งขึ้นก่อนรัฐ และรัฐก่อตั้งขึ้นก่อนการรวมกันตั้งเป็นประเทศ” จากคำดังกล่าวของ “อเล็กซิส เดอ ตอกเกอะวิลส์” “การปกครองท้องถิ่น” เป็นรูปแบบการปกครองที่จำเป็นและมีความสำคัญในทางการเมืองการปกครองของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในแนวคิดและทฤษฎีทางการเมืองการปกครองจะเห็นได้ว่า รัฐบาลกลางซึ่งเป็นกลไกในการบริหารการปกครองของรัฐบาลนั้น ย่อมมีภาระหน้าที่อย่างหลากหลายในการบริหารประเทศ อันจะทำให้ประชาชนได้รับความสุขความสบายในการดำรงชีวิต อีกทั้งด้านความมั่นคงแห่งชาติในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่รัฐบาลจะดูแลและจัดทำบริการให้กับประชาชน ได้ทั่วถึงทุกชุมชนท้องถิ่น เพราะอาจจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการดำเนินงาน การที่อาจจะไม่สนองตอบต่อความต้องการของแต่ละชุมชนท้องถิ่นได้ รวมทั้งข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณและตัวบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ดำเนินงานให้ทั่วถึงได้ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า รัฐมีตัวแทนที่โดดเด่นตลอดมาคือ รัฐบาลกลาง ดังนั้น การลดภาระของรัฐบาลกลางโดยการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ให้มีความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นและรัฐเป็นลำดับ ดังคำกล่าวของ “อเล็กซิส เดอ ตอกเกอะวิลส์” การสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นจะเกิดความสะดวกรวดเร็ว และตรงกับความต้องการประสงค์ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า “ชุมชน ท้องถิ่น รัฐ” มีความสัมพันธ์และสำคัญยิ่งต่อการเมือง การปกครอง โดยเศรษฐกิจสามารถชี้นำทิศทางของการเมือง การเมืองก็สามารถเป็นตัววัดเศรษฐกิจของชุมชนได้เช่นกัน โดยการบริหารประเทศ ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งในบทความนี้จะได้กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชน และความสัมพันธ์ทางการเมือง มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ความหมายของเศรษฐกิจและการเมือง

สุธารัตน์ พิมลรัตนกานต์ (2557 : 28) ให้ความหมายของเศรษฐกิจ หมายถึง การบริหารทรัพยากรของชุมชนหรือประเทศ รวมถึง การผลิต การบริโภค การขาย การตลาด และปัญญลักษณ์ สุวรรณ (2547 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วนักเศรษฐศาสตร์อาชีพที่แท้จริงนั้นมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของชาติ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือการทำความเข้าใจว่าทำไมสภาพเศรษฐกิจจึงเป็นอย่างเช่นในปัจจุบันนี้ แล้วนำไปอธิบายให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ ประการสอง คือทำหน้าที่พยากรณ์ภาวะเศรษฐกิจในอนาคตอย่างไร้ข้อติ ประการสุดท้าย คือให้คำแนะนำแก่รัฐบาล

เกี่ยวกับการวางนโยบายเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจเติบโตตามสมควร โดยจะต้องเป็นประโยชน์แก่ประชากรโดยทั่วไป และจะต้องไม่มีช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากนัก ซึ่งวิศาล ศรีมหาโร (2556 : 69) นิยามการเมืองว่า หมายถึง การแข่งขัน การช่วงชิงอำนาจในการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรม ยุติธรรม เสมอภาค ทั้งตนเอง กลุ่มชน และสาธารณะ รวมถึงอำนาจเพื่อความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนของ และสมบัติ อารังธัญวงศ์ (2556 : 4-6) ให้นิยามของการเมืองว่า ความหมายการเมืองขึ้นอยู่กับความเข้าใจ การอบรม การหล่อหลอมขัดเกลา และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งมองได้หลายมิติ เป็นเรื่องของอำนาจนิยม เรื่องของผู้ปกครอง การเปลี่ยนแปลง การแสวงหาอำนาจและการช่วงชิงอำนาจและการแก่งแย่งผลประโยชน์ที่ปราศจากกติกาการเมืองที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมหมายถึงการจัดสรรอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภคของชุมชน หรือของครอบครัวต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันซึ่ง จะเป็นเรื่องของ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การใช้จ่ายใช้สอย และการซื้อขายข้าวของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และสำคัญยิ่งต่อการเมือง การปกครอง โดยเศรษฐกิจสามารถชี้นำทิศทางของการเมือง และการเมืองก็สามารถเป็นตัววัดเศรษฐกิจของชุมชน สังคมได้

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรก เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้ (มงคล ด่านธานินทร์, 2541 : 27)

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยกลุ่มคน 3 กลุ่ม ได้แก่ การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ให้มีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก นอกจากนี้ควรมีความสามารถในการระดมคน เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านให้มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนโดยพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต และการแปรรูป และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน
2. การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนหนุนใจซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีทุนทรัพย์และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก การให้การศึกษา การอนุเคราะห์การสร้างสาธารณูปโภค การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ การได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้าน จากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งต่างจากเงินทุนที่รัฐสนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตน การได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมทุนการระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายในชุมชน และ
4. การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ แหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิต เนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้น คนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรงจะอพยพหางานทำนอกพื้นที่จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีความพร้อมในปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง 4 ปัจจัยแล้ว จึงทำให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูปและการขาย ให้สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้อาจจำแนกได้ ดังนี้ (มงคล ด้านธานินทร์, 2541 : 28-29)

1. การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น การทำผ้าฝ้าย ทอมีย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าขาวม้า และกระเป๋าด้านชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น การดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาดชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม ไวน์จากผลไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เป็นต้น
2. กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเพื่อซื้อ และขายสินค้า ซึ่งร้านค้านี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ
3. กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมทุน ระดมทุนการผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น
4. การท่องเที่ยว โดยเป็นที่รู้กันว่าประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้ และ
5. ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่า ควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำ ในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุนการตลาด การแปรรูป ผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมือง

โดยหลักแล้วเศรษฐกิจที่เกี่ยวพันกับทางการเมืองมีแนวทางในการศึกษาหลากหลายแนวทาง ซึ่งอาจจะศึกษาจากแนวทางทางการเมืองก็ได้ เช่น แนวอนุรักษนิยม แนวเสรีนิยม แนวมาร์กซิสต์ เป็นต้น หรืออาจศึกษาได้จากลัทธิทางการเมืองก็ได้ เช่น ลัทธิเทวสิทธิ์ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิฟาสซิสต์ ลัทธิเสรีนิยม เป็นต้น โดยแต่ละลัทธิจะมีแนวทางการคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่แตกต่างกันตามแนวความคิดและอุดมการณ์ของแต่ละลัทธิเอง เช่น มาร์กซิสต์จะเน้นปัญหาจากการขูดรีดของนายทุน ส่วนเสรีนิยมจะเน้นการสนับสนุนให้เกิดการค้าเสรีของนายทุน เป็นต้น (ปีติเทพ อยู่ยีนยง, 2546 : ออนไลน์)

หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประชาชนคนไทยมากที่สุดซึ่งควรทำศึกษานั้นก็คือ แนวความคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจการเมืองในแนวทางประชาธิปไตยโดยเศรษฐกิจการเมืองในแนวความคิดเสรีนิยมนี้จะถือความคิดด้านเสรีภาพทางเศรษฐกิจเป็นหลัก กล่าวคือ ประการแรก เอกชนสามารถมีเสรีภาพในการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและระบบธุรกิจย่อมได้รับการปกป้องและความคุ้มครองจากรัฐบาล ประการที่สอง ถือความสุขของประชาชนเป็นสำคัญโดยถือหลักว่าประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นประโยชน์ของมหาชน

การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นตัวอย่างของเศรษฐกิจการเมืองที่แสดงถึงการพัฒนาระบบบริหารจัดการ กลไกสถาบัน การจัดสรร และกรรมสิทธิ์ โดยรัฐบาลมีบทบาทน้อยลงและภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในความหมายที่ว่า “ทรัพยากรต้องถูกใช้โดยผู้ที่สามารถสร้างผลตอบแทนได้สูงกว่า” ก็คือ การสร้างเสถียรภาพหรือหลักประกันให้กับผู้ใช้ทรัพยากรในภาคอุตสาหกรรมและภาค

เมือง โดยที่เกษตรกรอาจไม่มีโอกาสได้ใช้ทรัพยากรเลยในสภาพความเป็นจริงแล้วการให้สิทธิในทรัพยากร โอกาสที่จะได้กรรมสิทธิ์ก็ลดหลั่นลงไปตามโครงสร้างทางการเมือง กล่าวคือ ผู้มีอำนาจมากกว่ามักมีช่องทางได้กรรมสิทธิ์มากกว่าผู้มีอำนาจน้อยหรือไม่มีความซึ่งก็คือประชาชนทั่วไป ตัวอย่างเช่น การแปรรูปทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ได้แก่ กรณีที่รัฐบาลให้สัมปทานแก่บริษัท อีสต์ วอเตอร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยการประสานส่วนภูมิภาค และมีบริษัทจากประเทศสิงคโปร์ร่วมทุนเพื่อทำหน้าที่จัดส่งน้ำให้แก่เมืองและอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก เป็นต้น

องค์กรพัฒนาเอกชนวิเคราะห์ว่าหากแนวคิดเหล่านี้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างแพร่หลายจะเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาคเกษตรกรรมในระยะยาว โดยเฉพาะชาวนาเพราะรัฐบาลได้ประเมินผลตอบแทนทางเศรษฐกิจไว้สูงถึง 8 บาทต่อน้ำ 1 ลูกบาศก์เมตรสำหรับการใช้เพื่ออุตสาหกรรม และลดลงเหลือ 4 บาทกว่าสำหรับการอุปโภคบริโภค แต่ถ้าทำนาปรังผลตอบแทนจะลดลงเหลือเพียง 0.30-0.40 บาทเท่านั้น โดยหลักเศรษฐกิจตามนัยสำคัญของข้อมูลข้างต้นนี้ น้ำควรถูกใช้โดยผู้ที่สามารถสร้างผลตอบแทนที่มีมูลค่าสูงสุด โดยเฉพาะในปีที่น้ำขาดแคลนเกษตรกรอาจถูกสถานการณ์ต่าง ๆ ผลักดันให้ถ่ายโอนสิทธิการใช้ไปยังผู้ใช้ในภาคเศรษฐกิจอื่น เช่น รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นให้เกษตรกรยุติการเพาะปลูก หรือผู้ใช้ในภาคอุตสาหกรรมเสนอผลตอบแทนเป็นตัวเงินที่จูงใจ หรือความยากลำบากทางเศรษฐกิจอื่น เช่น ปัญหาหนี้สินและราคาผลผลิตตกต่ำทำให้ครอบครัวเกษตรกรจำต้องเลิกอาชีพเกษตรและนำไปสู่การขายสิทธิในการใช้น้ำ เป็นต้น (ปภาภัทร อัครางกูร, 2550 : 27-28)

ระบบเศรษฐกิจและการเมือง

ลิขิต ธีรเวคิน (2550 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจและการเมืองจะต้องวิเคราะห์คู่กันเสมอ และในความเป็นจริงส่วนของสังคมก็เกี่ยวพันอยู่ในเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองด้วย ปัญหาที่มีอยู่คือ นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่พูดถึงระบบเศรษฐกิจโดยไม่ได้นึกถึงมิติทางการเมือง บางครั้งก็ปนประหวาดระหว่างระบบเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจ เช่นเมื่อเร็ว ๆ นี้มีคำสัมภาษณ์ของนักเศรษฐศาสตร์ผู้หนึ่งพูดถึงเศรษฐกิจทุนนิยม เศรษฐกิจประชานิยม และเศรษฐกิจสังคมนิยม ประชานิยมไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจ แต่ประชานิยมเป็นนโยบายซึ่งถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ทางการเมืองและความต้องการที่จะได้คะแนนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ระบบเศรษฐกิจแบ่งได้อย่างกว้าง ๆ คือ ระบบที่เรียกว่าเสรีโดยใช้กลไกตลาด และระบบสังคมนิยมที่มีการวางแผนจากส่วนกลางโดยไม่ให้น้ำหนักกับกลไกของตลาด ซึ่งทั้งสองระบบนี้ต้องมองเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองด้วยว่าเป็นระบบประชาธิปไตยหรือระบบเผด็จการ ในขณะเดียวกันเศรษฐกิจทุนนิยมอาจจะฉีกมาเป็นนโยบายรัฐสวัสดิการ กล่าวคือ ยังมีการใช้กลไกตลาดอยู่แต่มีนโยบายพิเศษคุ้มครองประชาชนส่วนใหญ่เพื่อให้มีความมั่นคงในชีวิตเศรษฐกิจ โดยมีสวัสดิการต่าง ๆ ในส่วนนี้ต้องถือว่าเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจ

ทำนองเดียวกับประชานิยมเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจ เมื่อมองดูสองมิติคือเศรษฐกิจและการเมืองโดยมีสังคมพ่วงท้ายนี้ก็จะกล่าวได้กว้าง ๆ ว่า เศรษฐกิจทุนนิยมนั้นใช้กลไกของตลาดในการกำหนดการผลิตโดยใช้หลักอุปสงค์อุปทาน ความต้องการของสินค้ามีเท่าใดก็จะมีการผลิตสินค้านั้นใกล้เคียงกัน ราคาก็จะถูกกำหนดโดยกลไกของตลาด และนี่เป็นลักษณะของตำราเรียนที่เรียกว่าการแข่งขันโดยสมบูรณ์ ราคาก็ยุติธรรม แต่ในความเป็นจริงก็ยังมีผูกขาดในระดับใดระดับหนึ่ง ดังนั้น การแข่งขันโดยสมบูรณ์นั้นหาได้ยากมาก และแม้ในเรื่องหลักอุปสงค์อุปทานก็ไม่จริงเสมอไป มีการผลิตสินค้าขึ้นมาก่อน คือมีอุปทานโดยยังไม่มีอุปสงค์ แต่ก็ใช้วิธีการโฆษณาให้คนมาซื้อหาแต่โดยทั่ว ๆ ไปหลักเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีนี้มีสิ่งที่เรียกว่ามือที่มองไม่เห็นมากำหนด ปล่อยให้ทุกอย่างเป็นเสรีโดยธรรมชาติ

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี หรือทุนนิยมเสรีนี้ มักจะเกิดขึ้นภายใต้ระบบการเมืองแบบเปิด หรือที่เรียกว่าประชาธิปไตย เพราะฉะนั้น ระบบเศรษฐกิจเสรี หรือทุนนิยมเสรีจะอยู่คู่กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ โดยรัฐจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบเสรี แต่ในความเป็นจริงบางครั้งเศรษฐกิจ

แบบเสรีก็ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อยเพราะกลไกตลาดไม่ได้ผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำทำให้เกิดการล้มละลายของบริษัท ห้างร้าน เกิดการว่างงาน ความพลวัตของเศรษฐกิจและธุรกิจก็จะถอยถดถอยที่เรียกว่าเศรษฐกิจตกต่ำ จึงมีแนวนโยบายที่ว่า รัฐจะต้องกระตุ้นเศรษฐกิจโดยใช้นโยบายการเงิน การคลัง การเงินได้แก่ดอกเบี้ย การคลังคือการลงทุนของภาครัฐ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการลงทุนจะได้กระตุ้นให้เศรษฐกิจฟื้นตัว การแทรกแซงโดยภาครัฐมาจากนักเศรษฐกิจคนสำคัญ คือ Lord Keynes นี่คือ หลักเศรษฐกิจทุนนิยม และเสรีประชาธิปไตยโดยสังเขป

แต่แม้ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและเสรีประชาธิปไตยนี้ก็ตามก็ไม่สามารถแก้ปัญหาในทางสังคมได้ในบางด้าน เช่น การว่างงาน คนยากจนมีอยู่ทั่วไป ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การก่ออาชญากรรมและอื่นๆ จึงอาจมีนโยบายสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือคนยากจนเหล่านี้ เดิมทีนั้นระบบสวัสดิการดังกล่าวนี้ถือเป็นมาตรการของระบบสังคมนิยม เมื่อนำมาใช้ในสหรัฐอเมริกาที่มีการต่อต้าน และต่อมากลับเป็นนโยบายสำคัญของเศรษฐกิจอเมริกาเพื่อช่วยเหลือคนว่างงาน คนยากจน คนชราที่ไม่มีรายได้ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจทุนนิยมไม่ได้เสรีโดยใช้กลไกตลาดเสมอไป และรัฐก็ต้องเข้าแทรกแซงทั้งในการใช้นโยบายการเงิน การคลัง การลงทุน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือให้สวัสดิการอันเป็นนโยบายสำคัญทางสังคม

ระบบสังคมนิยมที่เข้าใจกัน คือ สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ คือระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหภาพโซเวียต และจีนในสมัยเหมาเจ๋อตง ปัจจุบันก็เหลืออยู่ที่เกาหลีเหนือ และคิวบาเท่านั้น ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้ไม่คำนึงถึงกลไกตลาดและความต้องการของตลาด แต่จะกำหนดการผลิตด้วยการรวมศูนย์วางแผนจากส่วนกลางว่าควรผลิตอะไรบ้าง เพื่อให้พอเพียงต่อความต้องการ ส่วนใหญ่จะไม่มีสินค้าอุปโภคบริโภคแต่จะมุ่งไปยังอุตสาหกรรมหนัก การสำรวจอวกาศ การสร้างอาวุธ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และในระยะต้นๆ ต้องการจะเป็นเศรษฐกิจที่ปิดประตูและสมบูรณ์ในตัวเองเศรษฐกิจแบบนี้จะมีปัญหาเรื่องการขาดแรงจูงใจในการประกอบธุรกิจ เพราะแม้เศรษฐกิจภาคบริการและสินค้าอุปโภคบริโภคก็จะเป็นของรัฐ การบริการจะมีคุณภาพต่ำ สินค้าจะขาดแคลน จะซื้อกระดาษชำระสองม้วนต้องเข้าแถว 3 แถว แถวแรกเพื่อเข้าไปดูสินค้า แถวที่สองไปจ่ายเงิน แถวที่สามไปรับสินค้า ซึ่งเกิดขึ้นในสหภาพโซเวียต ส่วนในจีนสมัยเหมาเจ๋อตง อาหารมีพอเพียงต่อการเลี้ยงประชาชน แต่ไม่มีอาหารฟุ่มเฟือย ทั้งประเทศส่วนใหญ่ใส่เสื้อผ้าสองสีคือสีเทาและสีน้ำเงิน ได้เสื้อผ้าต่อคนปีละสองชุด

ในส่วนของระบบการเมืองก็เป็นการปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ รวมศูนย์อำนาจโดยพรรค รัฐบาลก็มาจากการแต่งตั้งของพรรค ประชาชนไม่มีเสรีภาพทางการเมือง และขาดเสรีภาพส่วนบุคคล การแสดงออกถูกจำกัด นี่คือการระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมบวกเผด็จการคอมมิวนิสต์ซึ่งมักจะเป็นของคู่กัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนจะไม่ขาดอาหาร มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรคในระดับหนึ่ง

แต่มีระบบอีกระบบหนึ่ง คือ ระบบการปกครองที่ใช้ระบบเศรษฐกิจเสรีแบบระบบตลาด แต่ทางการเมืองนั้นเป็นเผด็จการซึ่งอาจจะเป็นเผด็จการทหาร หรือเผด็จการที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เบ็ดเสร็จซึ่งได้แก่ระบบฟาสซิสต์เช่นพรรคนาซีเยอรมันในสมัยฮิตเลอร์ หรือในกรณีประเทศไทยคือรัฐประหารในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การเมืองเป็นระบบเผด็จการแต่เศรษฐกิจปล่อยตามกลไกของระบบตลาดในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันรัฐก็สามารถกำหนดทิศทางเศรษฐกิจได้และบ่อยครั้งเศรษฐกิจใหญ่ ๆ จะมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจรวมทั้งนโยบายต่างประเทศ เช่น กรณีของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนโยบายต่างประเทศกำหนดโดยกลุ่มการเมืองที่เรียกว่า ไซบัตสึ (Zaibatsu) เป็นต้น

เพราะฉะนั้น โดยทั่ว ๆ ไปจะมีระบบเศรษฐกิจการเมือง 3 ระบบ ส่วนนโยบายที่จะให้น้ำหนักกับสวัสดิการหรือประชานิยมเป็นเรื่องที่กำหนดโดยรัฐ ตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษเป็นระบบที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยและเศรษฐกิจทุนนิยม แต่ครั้งหนึ่งเคยมีนโยบายสังคมนิยมทางด้านสาธารณสุข ค่ารักษาอยู่ในระดับต่ำ หรือประเทศใน

สแกนดิเนเวีย นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก มีการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เป็นรัฐสวัสดิการ เกือบอาชีพสูง แต่ช่วยเหลือเด็กและคนชรา ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต

จากการที่มีการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการแปรเปลี่ยนคาบเกี่ยวกันระหว่างระบบเศรษฐกิจทั้งสาม เช่น สหรัฐฯ นำเอาสวัสดิการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนิยมมาใช้ จีนเป็นเผด็จการคอมมิวนิสต์เพราะประชาชนไม่มีเสรีภาพทางการเมือง แต่มีเสรีภาพทางสังคมประกอบธุรกิจได้และใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในระดับหนึ่ง เวียดนามกำลังดำเนินตามแนวทางนี้ ในสหรัฐฯ ถึงแม้จะเป็นประชาธิปไตย เป็นเศรษฐกิจทุนนิยมแต่ก็มีการกล่าวว่องค์กรทหารและนักลงทุนอุตสาหกรรมหนักทางด้านอาวุธและน้ำมัน รวมทั้งสถาบันการเมืองมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านสงคราม มีการกล่าวว่สหรัฐอเมริกาเป็น Military-industrial complex เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าการผสมผสานระหว่างระบบเศรษฐกิจ การเมืองและมาตรการนโยบายบนเปกนในระดับหนึ่ง สอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่าระบบที่แตกต่างกันนี้จะมาพบกันที่จุด ๆ หนึ่ง (The Convergence Theory) มากน้อยต่างกันแล้วแต่กรณี

ประชานิยมก็คล้าย ๆ กับนโยบายรัฐสวัสดิการ เป็นนโยบายเศรษฐกิจไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจ นโยบายประชานิยม (populist policies) เกิดขึ้นได้ในระบบสังคมเช่นสมัชเหมา เจ๋อตุง ทุกคนต้องมีเสื้อผ้าใส่ มีที่อยู่อาศัย รักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งก็ใกล้เคียงกับระบบรัฐสวัสดิการกับประเทศสแกนดิเนเวีย ซึ่งนโยบายรักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายก็เคยมีในยุคพรรคกิจสังคมเป็นรัฐบาลในอดีต เพราะฉะนั้นรัฐสวัสดิการที่ดี ประชานิยมที่ดี ไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจตามที่เข้าใจกันแต่เป็นนโยบาย

เศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาทางเศรษฐกิจที่สำคัญ พระองค์ท่านได้รับสั่งว่า เศรษฐกิจต้องมีการค้าขายซึ่งเรียกว่า Trade Economy ถ้าไม่มี Trade ก็ต้องอยู่ในถ้ำ ความหมายก็คือเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการดำเนินทางเศรษฐกิจตามปกติ แต่ต้องมีเหตุมีผล ไม่ทำอย่างใจร้อน ภูเงินลงทุนจนเกินตัวจนเกิดความเสียหาย ไม่เร่งให้เศรษฐกิจร้อนจนเป็นฟองสบู่ และอีกส่วนหนึ่งเป็นทฤษฎีใหม่ซึ่งก็เป็นความพอเพียงอีกรูปแบบหนึ่ง มีที่ 20 ไร่ แบ่ง 10 ไร่เพื่อการปลูกข้าว 5 ไร่ขุดบ่อน้ำ 2 ไร่เป็นที่อยู่อาศัย 3 ไร่ปลูกพืชผักผลไม้ หารายได้ด้วยการทำอาชีพเสริม ถ้าทำเช่นนี้แม้จะไม่ร่ำรวยมีเงินมากแต่จะพอเพียงสำหรับการดำรงชีวิต มีภูมิต้านทานโดยไม่ต้องถูกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกหรือภายในประเทศ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ใช้ได้ทั้งสองแบบ นี่เป็นปรัชญาเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจที่ใช้กลไกของตลาดและระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและเศรษฐกิจ

ลิจิต ชีรเวคิน (2557 : 6-11) ได้กล่าวว่าตัวแปรที่สำคัญอีกตัวแปรหนึ่งอันเป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากการไม่รู้จักรู้ใช้เครื่องทุ่นแรงแบบสมัยใหม่ มาสู่การใช้เครื่องทุ่นแรงที่ใช้พลังงานจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต คือ เครื่องจักรไอน้ำและเครื่องจักรที่เดินด้วยน้ำมัน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากเทคโนโลยี ก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของคนในสังคม เมื่อความคิดเปลี่ยนแปลงก็จะนำไปสู่การมองโลกที่เปลี่ยนแปลงและการกระทำที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสังคม (Social Technology) เช่น การบริหารจัดการ การอยู่ร่วมกันโดยสันติ กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง เมื่อเป็นเช่นนี้ตัวแปรสำคัญทั้ง 5 ตัว คือ การเมือง สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งนำไปสู่ตัวแปรสำคัญที่สุดคือ ความคิดของมนุษย์ และนี่เป็นตัวแปรสำคัญที่สุด 5 ตัวที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขององค์กรหลัก ๆ ในสังคม ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทาง

การเมืองและเศรษฐกิจ จึงต้องมีการขยายไปครอบคลุมถึงตัวแปรอีก 3 ตัว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น แต่ส่วนใหญ่ตัวแปรดังกล่าวมานี้มักจะมียุทธศาสตร์พื้นฐานว่าเป็นที่เข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางการเมืองและเศรษฐกิจ จึงต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวมาเบื้องต้น ในบทความนี้จะพยายามชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอันมีผลมาจากตัวแปรดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์อย่างกว้าง ๆ ให้เห็นภาพวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ในสังคมไทย แต่ก็สามารถจะใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์และมองภาพอนาคตได้

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่มีปฏิสัมพันธ์ไว้กันอย่างแยกไม่ออกดังที่กล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด ก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความแตกต่างของโครงสร้างสังคมก่อนการปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 และหลังการปฏิวัติ ซึ่งก่อนการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น โครงสร้างของสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งเมืองศรีสังคมที่มีการสืบเนื่องกันมาเป็นอย่างดี ร้อย ๆ ปี แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้เกิดชนกลุ่มใหม่ ชนชั้นใหม่ และองค์กรทางสังคมใหม่ที่เห็นชัด คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมตลอดทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเกิดนักการเมือง นักธุรกิจ ประชาชนผู้ตื่นตัว องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และประชาสังคม

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 กล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งส่งผลต่อสภาพสังคมไทยในระดับหนึ่ง และผลสุดท้ายก็นำไปสู่การเกิดชนชั้นใหม่ อันเนื่องมาจากนโยบายของอำมาตยาธิปไตยในการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ก็เกิดชนชั้นกลางในภาคอุตสาหกรรมในส่วนนี้ก็คือเศรษฐกิจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และผลสุดท้ายก็นำไปสู่เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งที่จะเห็นได้ก็คือ ก่อนการเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น มีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของประชากร ชนชั้นกลาง สถาบันการศึกษา ฯลฯ ในขณะที่ ระบบการเมือง จะพยายามหยุดนิ่งอยู่ในรูปเดิม คือ เผด็จการทหาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ก็มาจากนโยบายเผด็จการทหาร แต่เมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม คนกลุ่มใหม่ในสังคมก็กลับมากดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516

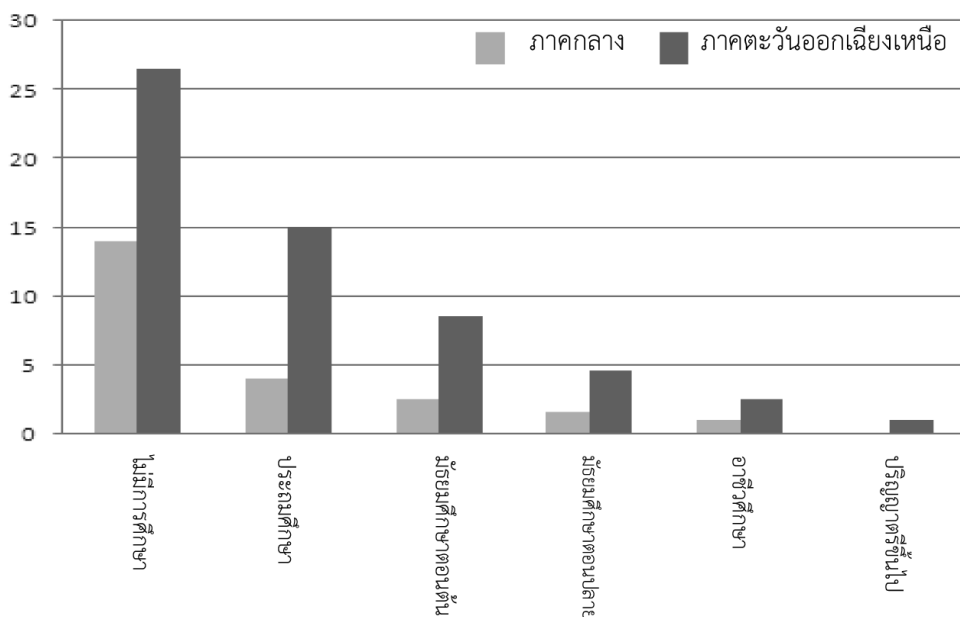
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับชาวมูอัล ฮันติงตัน (Samuel Huntington, 1957 อ้างใน อานันท์ชนก สกนธวัฒน์, 2555 : 69) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือการขยับตัวของสังคม (Social Mobilization) จากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม และในปัจจุบันเป็นสังคมข่าวสารข้อมูล ย่อมจะนำไปสู่ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน (Political Consciousness) อันจะนำไปสู่การเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ซึ่งทั้งหมดนี้คือ ความจำเป็นทางการเมือง (Political Modernization) ในสภาวะดังกล่าวจะต้องมีการพัฒนาสถาบันทางการเมืองเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง หรือความจำเป็นทางการเมืองด้วยการพัฒนาการเมือง (Political Development) อันได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ถ้าความจำเป็นทางการเมืองอยู่ในระดับสูง ส่วนการพัฒนาการเมืองอยู่ในระดับต่ำก็จะนำไปสู่การเสียดุลของสองตัวแปร ผลที่ตามมาก็คือ การผุพังของระบบการเมือง (Political Decay) อันจะนำไปสู่ความวุ่นวาย การใช้กำลังเข้าต่อสู้ จนสังคมและประเทศหาสันติสุขไม่ได้ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถมองเห็นได้ในขณะนี้

ความจำเป็นทางการเมือง + + + + ความผุพัง

การพัฒนาการเมือง + —————> หรือความวุ่นวายทางการเมือง

การพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบันได้ส่งผลถึงการแจกจ่ายรายได้ที่จะต้องมีการวิเคราะห์โดยศูนย์ทางการเมืองที่จะตามมา สังคมไทยในขณะนี้ เป็นสังคมที่มีความขัดแย้งของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม สิ่งที่ปรากฏเห็นชัดคือ กลุ่มบุคคลที่แบ่งอย่างกว้าง ๆ เป็นสองกลุ่ม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยเจตนา หรือด้วยความจำเป็นก็ตามหนีไม่พ้นว่าเป็นกลุ่มของผู้ซึ่งได้เปรียบในสังคมซึ่งมีสัญลักษณ์ คือ กลุ่มเสื้อเหลือง อันรวมถึงกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นพันธมิตรด้วย ส่วนกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคม คือ กลุ่มรากหญ้า (Grass Roots) ที่เรียกว่า กลุ่มเสื้อแดง กลุ่มที่ได้เปรียบในสังคมส่วนใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร เป็นหลัก ส่วนกลุ่มที่เสียเปรียบนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเกิดความแตกต่างกันนี้มองในแง่หนึ่งเสมือนว่าเกิดจากการนำความคิดของบางคนบางกลุ่ม แต่ถ้ามองให้ลึกอาจมองเห็นถึงประเด็นทางเศรษฐกิจซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแจกจ่ายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำทางฐานะของคนซึ่งเป็นผลมาจากทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากนโยบายทางการเมืองที่มีการพัฒนาเฉพาะที่ ซึ่งได้นำไปสู่การเสียดุลแห่งภูมิภาค และความแตกต่างระหว่างคนรวยและคนจน

ความยากจนซึ่งนำไปสู่ความแตกต่างทางรายได้นั้น ได้มีการวิจัย ค้นพบว่าเกิดจากระบบการศึกษาและระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของภูมิภาคต่าง ๆ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่คนมีระดับการศึกษาต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งจากผลดังกล่าวได้นำไปสู่ความเสียเปรียบในการทำมาหากินอันนำไปสู่การมีรายได้ที่ต่ำซึ่งย่อมส่งผลโดยตรงต่อสถานะทางสังคม และผลสุดท้ายก็กลายเป็นประเด็นทางการเมืองในที่สุด ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 สัดส่วนคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง (ร้อยละ) จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2550
(อานันท์ชนก สกนธวัฒน์, 2555 : 69)

จากข้อมูลที่กำลังมาเบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่า ผลจากตัวแปรทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาค เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีฐานะยากจนที่สุด อันมีผลส่วนหนึ่งมาจากระดับการศึกษา และคนจนเหล่านั้นก็จะอยู่ในกลุ่ม 20% ของกลุ่มที่ยากจนในการแจกจ่ายรายได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จะปฏิเสธไม่ได้ว่าตัวแปรทางเศรษฐกิจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และส่งผลต่อความแตกต่างทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในทางการเมืองดังที่เห็นอยู่ในขณะนี้ นอกเหนือจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในทางความคิด การเรียกร้องสิ่งที่เป็นนามธรรมตามที่ได้อ้างมาแล้ว ก็เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลนำไปสู่การเรียกร้องให้เกิดเทคโนโลยีสังคมแบบใหม่ คือ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมืองจากระบบไพร่ฟ้า มาสู่ระบบวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม หรือผสมผสานกัน

จากการวิเคราะห์วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ มาจนถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความคิด ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในแง่วัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียกร้องเทคโนโลยี สังคมที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเรียกร้องทั้งในรูปธรรมและนามธรรมนั้น ได้นำไปสู่ปัญหาทางการเมืองคือความขัดแย้ง ที่ไม่ลงตัวอย่างในขณะนี้ ประเด็นสำคัญก็คือ นอกเหนือจากที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ไม่ปฏิเสธไม่ได้คือ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยซึ่งสังคมทุกสังคมต้องมีการปรับตัว เพราะถ้าไม่สามารถจะปรับตัวกับยุคสมัย ผลจากความพลวัตของการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมจะนำไปสู่ความขัดแย้งด้วยการหาข้อยุติด้วยการใช้ความรุนแรง ดังนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถจะมองได้เฉพาะจากตัวแปรของมนุษย์ ที่เป็นแกนนำว่าต่อสู้เพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมือง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสถานะทางสังคม ซึ่งก็เป็นความจริง แต่ในความเป็นจริงนั้น เป็นความขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และคนที่อยู่ในยุคสมัยเดิม ๆ ไม่สามารถจะปรับตัวและพยายามดึงกล้อของประวัติศาสตร์ให้อยู่กับที่ ซึ่งยากจะนำไปสู่จุดยุติที่คาดหวัง เนื่องจากเป็นความหวังที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ปรีชา เรืองจันทร์ (2563 : 13 -14) ได้กล่าวว่า การเมืองการปกครองเป็นเรื่องใกล้ตัวโดยที่มนุษย์รวมตัวเป็นกลุ่มสังคม มีผู้คนหลากหลายจำเป็นต้องมีกฎ กติกา เป็นกรอบในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และจำเป็นต้องมีผู้นำ ทำหน้าที่ปกครอง ควบคุมดูแลให้สังคมดำเนินไปอย่างเรียบร้อย จึงมีการกำหนดระบบการปกครองขึ้น จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้กับการใช้อำนาจปกครองซึ่งเป็นอำนาจทางการเมืองนั่นเอง โดยที่การศึกษานั้นจะแบ่งเป็นสามยุค คือ ยุคโบราณ ยุคกลาง และยุคปัจจุบัน โดยการนำเสนอแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองที่สำคัญบางท่านในแต่ละยุคพอเข้าใจเป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันในสังคมอย่างมีสติต่อไป

มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง (Political Animal) เป็นสัตว์โลกที่อยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ ต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่คณะเพื่อความปลอดภัยของตน เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีกฎ กติกา มีวินัย เพื่อจัดระเบียบชุมชน มีองค์กรหรือสถาบันทางสังคมคอยช่วยขัดเกลาจนเกิดประเพณี วัฒนธรรม สร้างบรรทัดฐานทางสังคม มีบทบาทสถานภาพ และวิถีชีวิตแตกต่างกันไปแต่ละชนเผ่า สร้างวิธีการทำมาหากิน พัฒนารูปแบบเป็นธุรกิจเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงจากส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชนถึงระดับสากล มีการผลิต การค้าขายการตลาด กลไกราคา การใช้แรงงาน แหล่งเงินทุน พัฒนาระบบสาธารณูปโภค การบริโภค การดูแลรายรับรายจ่าย การออม โดยมีระบบการเมืองกำหนดนโยบายแห่งรัฐ และบอกถึงทิศทางเดินของรัฐจะก้าวสู่สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างไร ใช้ระบบการปกครองนำนโยบายฝ่ายการเมืองไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นซึ่งกระบวนการของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมีอาจแยกจากกันได้ ทั้งนี้โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของสามห่วงสำคัญนี้ แผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

การเมืองเป็นการแสวงหาอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาอำนาจการเมือง มีสอดแทรกอยู่ในทุกมิติขององค์กรแม้ในตัวบุคคลบางสถานการณ์ที่ต้องใช้กลยุทธ์ทางการเมืองที่จะทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายในทางที่ดีขึ้น หรือใช้วิธีการเมืองแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ โดยอาศัยความสัมพันธ์เฉพาะตัวหรือความสามารถเฉพาะตัวบุคคล กลุ่มคน ในการเชื่อมโยงกับอีกฝ่ายได้ในสังคมโลกประเทศต่าง ๆ ในระดับสากลต่างใช้วิธีการเมืองในการเชื่อมโยงทางไมตรีต่อกันทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของประเทศตน ยกตัวอย่างประเทศไทยสมัยที่มีการล่าอาณานิคมจากประเทศมหาอำนาจตะวันตก ด้วยพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทยทรงนำวิธีการเมืองระหว่างประเทศมาประยุกต์ใช้จนไทยรอดพ้นวิกฤตและคงเป็นไทยถึงปัจจุบัน หรือการที่ ฯพณฯ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยได้เปิดสัมพันธ์ไมตรีเป็นทางการกับประเทศจีนคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2518 ถือเป็นการใช้วิธีการเมืองนำประเทศรอดพ้นวิกฤตคุกคามจากต่างชาติเช่นกัน

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต (Production) การบริโภค (Consumption) ของชุมชน หรือของครอบครัวต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันซึ่ง จะเป็นเรื่องของ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การจับจ่ายใช้สอย และการซื้อขายข้าวของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และสำคัญยิ่งต่อการเมือง การปกครอง โดยเศรษฐกิจสามารถชี้นำทิศทางของการเมือง และการเมืองก็สามารถเป็นตัววัดเศรษฐกิจของชุมชน สังคมได้

ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในหลายด้าน คือ (1) เปิดโอกาสให้มีการประกอบการ เป็นช่องทางและโอกาสให้มีการประกอบการในชุมชน ที่มีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ และต้องการหาประสบการณ์ รวมถึงโอกาสพิสูจน์ความสามารถในการดำเนินการได้ ทั้งนี้เพราะใช้ทุนน้อย เน้นการสร้างงาน และความร่วมมือในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ถ้ากิจการประสบความสำเร็จ จะสามารถขยายไปสู่การประกอบการขนาดใหญ่ได้ (2) ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นและลดปัญหาการว่างงาน พัฒนาฝีมือแรงงาน เพราะมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ จึงมีโอกาสฝึกทักษะความสามารถในการทำงานได้ตามที่ต้องการ (3) เป็นฐานให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค ทั้งในด้านการเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลอดจนการรับช่วงการผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ การฝึกประสบการณ์ การยกระดับฝีมือแรงงาน และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการประกอบการให้สูงขึ้น (4) สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะจะเกิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ ไปยัง

ชุมชนต่าง ๆ ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเมือง ชุมชนเองจะมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นและ (5) ลดปัญหาสังคมเพราะประชาชนมีรายได้ มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเกิดจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อความเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบต่อชุมชนมากขึ้น ปัญหาสังคม และความรุนแรงต่าง ๆ ในสังคมจึงลดลง

เอกสารอ้างอิง

- ปภาภัทร อัครางกูร. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง. วารสารศูนย์บริการวิชาการ, 15 (4), 26-30.
- ปัญญาลักษณ์ สุวรรณ. (2547). เศรษฐกิจมหภาค : ทฤษฎีใหม่ กาลเอโนจิจ. [Online]. Available : <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2004q4/article2004dec23p10.htm>. [2564, ธันวาคม 3].
- ปิติเทพ อยู่ยั้ง. (2546). เศรษฐกิจการเมือง. [Online]. Available : <http://account.payap.ac.th/article/view.php?31>. [2564, ธันวาคม 1].
- ปรีชา เรืองจันทร์. (2563). การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม = Politics, Economy and Society (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 4. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2563). ชุมชน ท้องถิ่น รัฐ : ความสัมพันธ์ที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น. วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5 (8), 16-35.
- มงคล ด่านธำนิทร์. (2541). เศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเอง เชิงระบบ : หลักการและแนวทางการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและเศรษฐกิจ. วารสารวิทยาการจัดการ, 1 (1), 1-16.
- _____. (2550). ระบบเศรษฐกิจและการเมือง. [Online]. Available : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9500000138219>. [2564, ธันวาคม 5].
- วิศาล ศรีมหาโร. (2556). สังคมวิทยาการเมืองการปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2556). การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุดารัตน์ พิมพ์รัตนกานต์. (2557). เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- อานันท์ชนก สกนธวัฒน์. (2555). พลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันคลังสมองของชาติร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.